

100 let od objevu Zbrašovských aragonitových jeskyní

Barbora Šimečková

Zbrašovské aragonitové jeskyně leží v údolním svahu řeky Bečvy v lázních Teplice nad Bečvou, nedaleko města Hranic. Jsou součástí stejnojmenného zvláště chráněného území v kategorii národní přírodní památka, vyhlášeného v roce 2003 na rozloze 7,74 ha.

Jeskyňní systém byl objeven na přelomu let 1912–1913 v místním kamenolomu zvaném Na Baránce. V létě 1912 se při těžebních pracích objevila ve skalní stěně puklina, z níž pak v zimě za mrazivého počasí začal stoupat několikametrový sloupec teplé páry. Objevitelé jeskyní, bratři Josef a Čeněk Chromí z tehdejší obce Zbrašov, po Novém roce puklinu rozšířili a v polovině ledna 1913 sestoupili do hloubky pěti metrů. S dalšími spolupracovníky pak pomocí žebříků z jedlového dřeva postupně zdolali 42 metrů hlubokou propast a počátkem března vstoupili do neznámé jeskyňní prostory, kterou později nazvali Jurikův dóm. Během jediného roku pak objevili všechny hlavní prostory dnes známého systému, našli chodbu vedoucí k povrchu a v roce 1914 vyrazili nový, snadnější vchod do jeskyní v lesnaté stráni nad řekou Bečvou. Sbor dobrovolných zbrašovských havířů, jak si tehdejší jeskyňáři říkali, postupně technicky upravoval objevené části jeskyní a roku 1926 byly jeskyně zpřístupněny pro veřejnost.

V téže době vznikl Spolek pro udržování Zbrašovských jeskyní v Hranicích, jehož členy byli objevitelé, jeskyňáři a zemské instituce. Zpřístupněná trasa jeskyně byla provozována pro návštěvníky, speleologický průzkum směřoval do odlehlejších částí a jeskyně byly hojně popularizovány v dobovém tisku. Tato „zlatá objevitelská éra“ byla ukončena smrtí Josefa Chromého v roce 1943 a 2. světovou válkou.

Po válce převzaly správu jeskyní státní instituce a střídající se období rozkvětu a útlumu v podstatě kopírovala celospolečenský vývoj. Poválečná vlna budovatelského nadšení v letech 1950–1956 přinesla jeskyňám výrazné zlepšení provozního zázemí. Byla postavena nová provozní budova, návštěvní trasa byla vybavena novou elektroinstalací a z Mramorové síně byl vyražen 40 m dlouhý východový tunel na lázeňskou kolonádu.

Poté následovalo téměř 40 let útlumu, kdy instituce provozující jeskyně zajišťovaly jen nejnutnější údržbu, ustal speleologický průzkum i odborný výzkum. Svůj počátek má v tomto období myšlenka pořádání výtvarných výstav v podzemních prostorách

(1981), a to zásluhou osobní iniciativy tehdejšího vedoucího správy jeskyní Vlastimila Helcla.

Až počátkem 90. let po převzetí všech zpřístupněných jeskyní v ČR ústřední organizací státní ochrany přírody (ČÚOP 1991), se i Zbrašovským jeskyňám dostalo odpovídající pozornosti. Amatérští jeskyňáři znovu obnovili systematický speleologický průzkum, odborníci vrátili lokalitě unikátní přírodovědný význam, začalo se s vyklízením nepůvodních materiálů deponovaných v jeskyňních prostorech a znovu byl zprůchodněn Objevitelský komín.

Počátek 21. století odstartoval pro jeskyně zásadní posun k lepšímu. V důsledku ničivé povodně z roku 1997 došlo ke zvýšení koncentrací CO_2 v úrovni návštěvní trasy a bylo nutné vymyslet bezprecedentní řešení – nucené odsávání plynu bez ohrožení mikroklimatických poměrů jeskyně (2000). O rok později byla realizována nástavba provozní budovy a v roce 2005 byla dokončena celková rekonstrukce návštěvní trasy, investiční dílo úspěšně spojující využití moderních technologií i současných ochranných postupů. Po několikaletém výzkumu byl také realizován úspěšný způsob sanace mikrobiálního napadení aragonitové výzdoby, jež opět nemá ve světovém měřítku obdoby. Nejčerstvějším úspěchem je dokončení výklizů horninových základů z celého jeskyňního systému včetně nezpřístupněných částí v roce 2012.

Celková délka všech prostor, které jsou k dnešnímu dni známy a zmapovány, činí 1 435 m. Návštěvní trasa je dlouhá 375 m a její prohlídka s průvodcem trvá asi 50 minut. Ročně projde jeskyňami okolo 45 tisíc návštěvníků. Kromě běžného provozu jsou jeskyně využívány ke kulturním a osvětovým aktivitám, konají se zde doprovodná hudební vystoupení, samostatné koncerty apod. Díky více než třicetileté tradici výtvarných výstav jeskyně získaly renomé i ve světě současného výtvarného umění, neboť žádné jiné evropské jeskyně se touto činností systematicky nezabývají.

Z odborného hlediska jsou Zbrašovské aragonitové jeskyně unikátním jeskyňním

Prostora Křtitelnice po rekonstrukci návštěvní trasy v roce 2005

Foto Petr Zajíček

systémem hydrotermálního původu, na jehož vzniku se kromě běžných srážkových vod podílely i vývěry teplých uhličitých kyslelek. Díky specifické genezi, unikátní výzdobě a jedinečnému mikroklimatu jsou přírodovědným fenoménem evropského významu. Unikáty Zbrašovských jeskyní tvoří vpravdě „pět divů“, z nichž každý by vydal na samostatný článek: drúzy minerálu aragonitu, raftové (dříve gejzírové) stalagmity, jeskyňní koblíhy, jezera plynného oxidu uhličitého a průměrná teplota ovzduší 14 °C. Vědomí jedinečnosti a zranitelnosti těchto přírodních zázraků musí být alfou i omegou všech činností v jeskyňách, od plánování, přípravy až po realizaci, a to nejen u zásahů stavebních a technických, ale i při běžné průvodcovské a osvětové činnosti a tvorbě závazných dokumentů.

Oslavy 100. výročí objevení ZAJ budou probíhat prakticky po celý rok 2013. Zahajovací akcí se stal odborný seminář ve dnech 9.–10. dubna 2013 v lázeňském domě Moravan v Teplicích nad Bečvou. Za účasti téměř

90 odborníků z České republiky, Slovenska a Bulharska byly představeny výsledky nejnovějších bádání v ZAJ v oborech geologie, mineralogie, mykologie nebo biospeleologie. Mj. byly prezentovány také nové speleologické objevy a historická i současná mapová dokumentace jeskyní. Znovu se potvrdilo, že k účinné ochraně a péči o jeskyně (a jistě to platí nejen o nich) by měli být příslušní odborníci vybaveni nejen faktickými vědomostmi, ale především znalostí kontinuity vývoje daného problému nebo lokality. U příležitosti semináře byl Správou jeskyní ČR vydán v edici *Acta speleologica* celobarevný sborník v rozsahu 232 stran, zachycující důležitá fakta a mezníky historické, přírodovědné, provozní, technické, ale i osobní příběhy lidí kolem jeskyní.

Stěžejní akce jsou směřovány k široké veřejnosti – v týdnu od 3. do 9. června 2013 proběhl v zámecké dvoraně v Hranicích Tý-

den životního prostředí, jehož součástí byla výstava o historii a současnosti ZAJ, prezentace propagačních materiálů, ukázky jeskyňářské výstroje, výstava uměleckých fotografií a praktické ukázky činnosti Speleologické záchranné služby. Po prázdninách je naplánována řada přednášek pro žáky základních a středních škol na Hranicku a koncem roku proběhne výtvarná soutěž pro nejmenší školáky.

Závěrem ohlédnutí nazpět stoletím. V geologickém vývoji jeskyně takový časový úsek neznámá nic. V měřítku lidského života je to až příliš dlouho. Protnou-li se obě hlediska, měl by člověk jeskyni ve své vymezené vteřině dát ze sebe to nejlepší. Může nás těšit, že se to naší generaci podařilo a že jsme Zbrašovským aragonitovým jeskyním pomohli ze zanedbané opomíjené lokality dosáhnout úrovně, která jí právem náleží. Příběh jeskyní a lidí pokračuje...

Nejkrásnější krystalové agregáty aragonitu v ZAJ najdeme v Jurikově dómu. Agregát na snímku dosahuje délky cca 25 mm.

Foto Alexandr Komaško

Již po páté se ve dnech 7.–14. července 2013 uskuteční prázdninová akce GreenCamp, kterou organizují studenti katedry ekologie a životního prostředí Univerzity Palackého v Olomouci (KEŽP), partnerem je vždy správa NP či CHKO, kde je tábor pořádán. Letošní ročník bude probíhat v obci Lužnice ve spolupráci se Správou CHKO Třeboňsko. Hlavním smyslem akce je rozvoj znalostí středoškoláků, networking stejně zaměřené mládeže, předávání zkušeností mezi studenty a odborníky a v neposlední řadě i propagace studia ekologických a ochranných disciplín.

Myšlenka vzniku letní školy ochrany přírody vznikla mezi studenty ekologie KEŽP v roce 2009, kdy se také uskutečnil první ročník. Samotnému vzniku předcházela myšlenka vyplnit prázdné místo s nabídkou letních akcí se zaměřením na ochranu přírody, které organizátoři ve svém mládí postrádali.

Program je vždy tematicky zaměřen na vybranou problematiku, kupříkladu entomologii, botaniku, či hydrobiologii. Součástí programu je také celodenní výlet. Na odborné přednášky navazují terénní části programu (cvičení), kdy se studenti spolu s lektory vydají ověřit a vyzkoušet si teoretické znalosti získané v průběhu přednášky. Do večerního bloku jsou zařazeny cestopisné přednášky nebo atraktivní přednášky z praktického života ochránce, noční terénní aktivity (odchyt hmyzu na světlo, odchyt netopýrů nebo odchyt obojživelníků) či ekologicko-výchovné programy.

GreenCamp 2013 – tentokrát v CHKO Třeboňsko

Pozorování vodního ptactva a vegetace na částečně letněném rybníku Nesyt v CHKO Pálava, (2012)

Foto Zdeněk Mačát

První ročník se konal v roce 2009 v NP České Švýcarsko a byl zaměřen na problematiku invazních druhů a jejich interakci s přírodou národního parku, ale i nedalekých chráněných krajinných oblastí Labské pískovce a Jizerské hory. Druhý ročník proběhl na terénní stanici Správy NP Podyjí v Havraních, kde studenty nejvíce zaujal noční odchyt hmyzu, celodenní výlet a večerní povídání o ochranné praxi s pracovníkem AOPK ČR. Třetí ročník GreenCampu proběhl v roce 2011 v Karlově pod Pradědem v CHKO Jeseníky. Největší oblibu si zde získal botanický den, během něhož studenti

navštívili okrajové partie Velkého Kotle. Velký úspěch již tradičně sklídl také celodenní výlet, při kterém studenti prošli údolím Bílé Opavy a NPR Praděd. Loňský ročník proběhl v CHKO Pálava, byl mj. zaměřen na pozorování vzácných druhů živočichů v tamější oblasti, např. ploskoroha pestrého či roháče obecného.

Na jubilejní 5. ročník letní školy ochrany přírody se zájemci mohou přihlásit na webových stránkách akce www.green-camp.cz.

Zdeněk Mačát, Filip Trnka & Ondřej Macháč

Jubileum Jarmily Kubíkové

Dynamický vliv současné civilizace na životní prostředí, nárůst znalostí ve všech přírodovědných oborech i složité sociokulturní souvislosti jsou důvodem, proč v ochraně přírody a krajiny se prosadí jen široce vzdělané a kulturně vyspělé osobnosti. Takovou osobností je nesporně paní doc. RNDr. Jarmila Kubíková, CSc., která letos slaví úctyhodné životní jubileum, jehož číselné vyjádření taktně přenechávám na čtenáři; prozradím pouze datum narození – 12. února 1933.

Široké a hluboké znalosti doc. Kubíkové vycházejí především z jejího vědeckého a pedagogického působení na Přírodovědecké fakultě UK, kde strávila dvě etapy svého života – na začátku odborné kariéry až do roku 1971 a posléze znovu od roku 1990 až dodnes. Česká ochrana přírody měla štěstí, že téměř dvacetileté přerušení její univerzitní kariéry, způsobené politickým zásahem totalitního režimu, bylo vyplněno profesionální prací v ochraně přírody, převážně ve Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze.

Jubilantka je uznávanou odbornicí, která se zasloužila o rozvoj znalostí v širokém okruhu botaniky, jmenovitě v geobotanice a ekologii rostlin. Své terénní i laboratorní poznatky o kořenech stromů, xerotermní vegetaci, chráněné květeně a atmosférickém znečištění lesů zveřejnila v mnoha vědeckých časopisech a prezentovala na mezinárodních konferencích i světových kongresech. Své výzkumy dovedla aplikovat v aktuálních praktických problémech ochrany přírody a životního prostředí. Geobotanicky prostudovala 90 chráněných území na území Prahy a s odbornými kolektivy dokončila dokumentaci i vyhlášení nových chráněných území různé kategorie. Na Karlově univerzitě se úspěšně habilitovala soubornou prací *Diverzita vegetace Prahy a její změny* (1991). Má zásluhu na dlouholeté kontinuitě a pečlivé redakci vědeckých sborníků *Natura Pragensis* a *Bohemia Centralis*, které významně podporují a spojují aktivitu oblastních specialistů. Jako autorka a spoluredaktorka se podílela na moderních kompendiích *Chráněná území ČR XII – Praha* (2005) a *Chráněná území ČR XIII – Střední Čechy* (2005).

Z vysoké odborné úrovně doc. Kubíkové čerpají nejen univerzitní studenti a pracovníci

ve státní ochraně přírody. Například na informačních tabulích *Naučné stezky Roztocký háj – Tiché údolí* si veřejnost s oblibou čte všestranně napsané texty, jejichž je hlavní autorkou. To svědčí o tom, že ochrana přírody v Praze i ve Středočeském kraji stále využívá hluboké znalosti naší jublantky. Ať se jí v práci nadále daří a dlouho jí k tomu slouží potřebné zdraví!

Jan Jeník

Za Karlem Valochem

(*15. dubna 1920 v Brně – †16. února 2013 v Brně)

Přijížděl prvním ranním autobusem, okolo šesté si vypil svoji ranní kávu v kanceláři jeskyně Balcarka a celý den pak z nepohodlného skládacího křesílka řídil záchranný archeologický výzkum, prováděný v rámci rekonstrukčních prací v chladném podzemí jeskyně. Byl podzim roku 2007, onomu drobnému, nenápadnému muži bylo v té době 87 let a jmenoval se Karel Valoch.

Již jako desetiletý chlapec začínal se svým bratrem a kamarády prolézat jeskyně na Říčkách a v okolí Josefova a před válkou prováděl amatérské archeologické výkopy v jeskyních Moravského krasu. Lákalo jej totiž mysterium paleolitu – starší doby kamenné. Doby, o které zejména v jeskyních lze nalézt nepřeberné množství informací. Za války se proto seznámil s prof. Karlem Absolonem. Získával u něj archeologické vědomosti, které mu umožnily v roce 1952 získat místo odborného pracovníka pro paleolit v tehdejším oddělení pro diluvium Moravského muzea v Brně (dnes Ústav Anthropos Moravského zemského muzea).

Mezi nepřeberným množstvím archeologických výkopů a záchranných výzkumů, které za svůj život stihl na mnoha místech Moravy, se nesmazatelně zapsal do análů světové archeologie zejména rozsáhlým výzkumem jeskyně Kůlny v CHKO Moravský kras. V průběhu let 1961–1976, při výkopech opravdu nezvyklých rozměrů, v ní prokázal existenci kulturních vrstev v mocnosti až 15 m! Podařilo se mu získat kamenné i kostěné artefakty a kosti ulovených zvířat z mnohokrát opakovaného osídlení jeskyně neandertálci z průběhu asi 80 000 let, stopy pobytu lovců mamutů a vývoj nejmladší paleolitické kultury lovců sobů ze samého konce poslední ledové doby do stadia lovců jelenů, losů a turů v časně době poledové. S nálezy úlomku horní čelisti a úlomku lebky neandertálce, starými okolo 50 000 let, se po jeskyních Šipce a Švédův stůl stala Kůlna teprve třetí lokalitou na území Čech a Moravy s objevy tohoto druhu. Karel Valoch také následně pomohl k zachování, konzervaci i k důstojné prezentaci tohoto bodu světové archeologie a významné přírodní a kulturní památky. Poslední zhodnocení výsledků svého výzkumu Kůlny stihl shrnout ve své poslední encyklopedické práci *Kůlna – historie a význam jeskyně*, kterou v edici *Acta Speleologica* vydala v roce 2011 Správa jeskyní České republiky. Téhož roku také převzal poslední významnější ocenění své práce, Cenu Jihomoravského kraje.

Výčet aktivit Karla Valocha by byl velmi dlouhý – jeho publikací, členství ve vědeckých organizacích, radách a komisích, objevů a úspěšně řešených projektů. Za vším tím však stál především skromný, čestný a neobyčejně pracovitý člověk.

S doc. PhDr. Karlem Valochem, Dr.Sc. jsme se rozloučili v brněnském krematoriu 4. března 2013 v jeho nedožitých 93 letech.

Jaroslav Hromas

Karel Valoch při výzkumu jeskyně Balcarka
Foto Jiří Hebelka

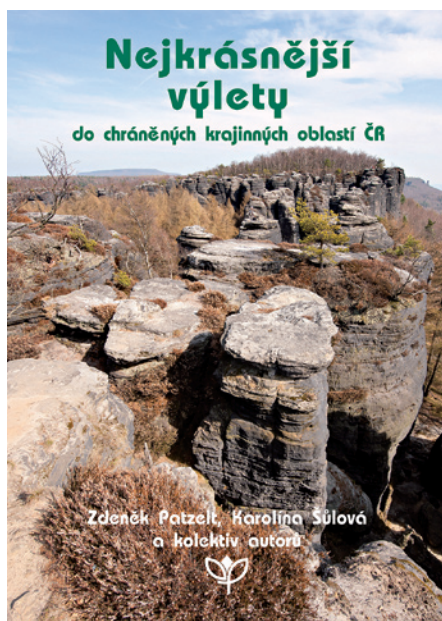
Nejkrásnější výlety do chráněných krajinných oblastí

Nakladatelské portfolio Agentury ochrany přírody a krajiny ČR tvoří ponejvíce výzkumné práce či expertní sborníky, takže nad nejnovějším titulem může leckdo pozdvihnout obočí. Plnobarevný brožovaný svazek *Nejkrásnější výlety do chráněných krajinných oblastí ČR* by totiž v knihupectví patřil právě tam, kam jej název posílá: do regálu s průvodci po hradech a zámcích, rádci pro cykloturisty a příručkami Lonely Planet.

Agentura v něm vydala sbírku čtyřiařicetipozváněk do chráněných krajinných oblastí, které vždy tvoří krátký profil plus tipy na jeden pěší a jeden cyklistický výlet včetně popisů nejzajímavějších zastávek, mapy a fotografií z trasy. Na stovkách barevných snímků se střídají mloci, orchideje a rašeliniště se stavebními památkami, rozhlednami či horskými boudami a momentkami s popisky jako Na kole v Lužických horách. Běžným čtenářem má být evidentně rodina na dovolené.

Knihu editovali Zdeněk Patzelt a Karolína Šulová, nicméně autory textů jsou čtyři desítky pracovníků AOPK ČR a na tipech je znát, že je vybírali lidé s intimní znalostí dotyčné krajiny. Bývají vtipně naplánovány tak, aby představily hlavní fenomény a nejlepší místa každé CHKO, a byly přitom rozumně dlouhé pro rodinnou túru (medián pěších výletů činí 12 kilometrů). Je to ten typ knihy, po jejímž prolistování se náruživý turista cítí jako dítě v hračkárství a řeší strašlivé dilema, zda se vydat nejprve na Svatošské skály, čertoryjské louky nebo na Třeboňsko s dubovými alejemi a volavkami bílými.

Neméně pozoruhodné než provedení této knihy je počin samotný. Vlastně to není úplná novinka. Správy chráněných krajinných oblastí přece už léta vydávají nejrůznější brožurky a letáčky pro turisty; také se vždy nemálo podílely na české tradici naučných stezek. Nový paperback však věru vypadá trochu jinak nežli typická knižní produkce AOPK ČR a ruku na srdce: většina čtenářů *Ochrany přírody*, autora této recenze nevyjímaje, v nabídce Agentury patrně sáhne po jiných titulech.

Přesto AOPK ČR udělala dobře, když se rozhodla vstoupit na trh s turistickými průvodci. Platí řada věcných i etických motivů, proč bychom měli chránit přírodu. Leč ochrana přírody (a speciálně státní ochrana přírody) by měla také sloužit výletníkům: otevírat jim krajinu, zvát je do ní a provádět po ní. Jsou pro to dva dobré důvody: za prvé podstatná část české společnosti – přesně té společnosti, která ji státu svěřuje do rukou a také ji platí ze svých daní – očekává, že ochrana přírody bude sloužit každému z nás k poznání, zábavě a odpočinku. Ochrana přírody se proto musí nejen prezentovat, ale také sama o sobě uvažovat jako o veřejné službě. Kniha *Nejkrásnější výlety* tuhle roli plní perfektně. Představuje chráněné krajinné oblasti jako místa, kde stát pro turisty chrání a otevírá vzácné části české přírody. Za druhé platí staré dobré: Poznej a chraň. Daňovým poplatníkům se sotva chce platit stamiliony korun za abstraktní filozofický koncept. Čím více lidé poznají tajuplné, fascinující a pitoreskní zákoutí, dech beroucí pralesy, kvetoucí i vonící stepi, a podivuhodnou i krásnou faunu a flóru, budou mnohem

více motivováni je chránit a hlavně žádat, aby je chránil také stát.

Proto je důležité, že se autoři při psaní dívali na popisovaný subjekt očima čtenářů, nikoli svýma. Nepochybují, že ledaskdo z nich zná ve své CHKO pozoruhodnosti, kterých si považuje mnohem více než turistických špeků. Ale co naplat, výletníky patrně více nadchne stará majestátní bučina s mlokem skvrnitým než aluviální mokřad s užovkou podplamatou. Kniha na to bere ohled a dělá dobře. Navíc respektuje, že čtenáři na vytipovaných trasách budou hledat nejen přírodní pamětihodnosti, jež jaksi spadají pod křídla AOPK ČR, nýbrž také další turistické cíle: hrady, hospody, koupaliště nebo rozličné položky ze široké kategorie „turistických zajímavostí“. Mluví přitom přístupným jazykem, který inspiruje turisty, a vyhýbá se biologickému a geologickému žargonu, ježmuž se někdy nedokážou vyhnout některé naučné stezky a informační tabule v terénu.

Paradoxně jediná větší připomínka souvisí právě s tím, kde jsou jinak silné stránky nové publikace. Asi při desátém prolistování mi najednou došlo, že v ní vlastně chybí CHKO Šumava – očividně kvůli tomu, že ji nespravuje AOPK ČR, nýbrž jiná resortní instituce (Správa NP a CHKO Šumava). To je jistě pravda. Jenomže tady se střetává pohled státní instituce (tohle nemáme v kompetenci) s pohledem občana turistu (to je mi srdečné jedno). Výletníkovi se asi nechce po opuštění CHKO Blanského lesa směřem na západ nebo Českého lesa k jihovýchodu vytahovat z batohu jiného průvodce jen proto, že za pár kilometrů to už bude spadat pod jiný ouřad.

PATZELT Z. & ŠULOVÁ K. (eds.):
Nejkrásnější výlety do chráněných
krajinných oblastí ČR. Agentura ochrany
přírody a krajiny České republiky.
Praha 2012. 222 str.
ISBN 978-80-87457-40-5.

Vojtěch Kotecký

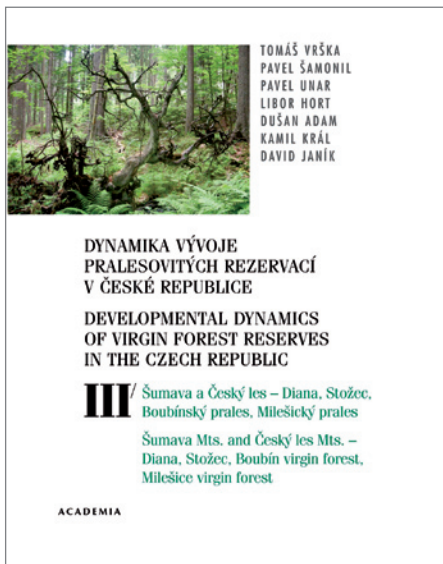
Dynamika vývoje pralesovitých rezervací v České republice

V naší krajině, tolik pozměněné civilizací, zůstalo málo zachovaných objektů neporušené přírody. Zvláštní pozornost putají po dlouhá léta zbytky přírodních lesů, ne vždy správně označované jako pralesy. Zejména Boubínský prales je pevně zakot-

ven v kulturním povědomí národa. Přírodní lesy mají především mimořádnou přírodovědnou a společenskou hodnotu. Ta stoupá s hloubkou jejich vědeckého poznání. Ve 2. polovině 20. století studovali naše vybrané objekty J. Chmelař, J. Řehák a M. Vyskot.

Nejvíce se tomuto studiu věnoval Eduard Průša, který své bohaté poznatky uspořádal do monografie (*Die böhmischen und mährischen Urwälder*, Academia 1985).

Na dílo E. Průši navázal v poslední dekádě 20. století tým mladých pracovníků, dnes se-

sкупенých v brněnském oddělení ekologie lesa VÚKOZ, v.v.i., v Průhoncích. Dosavadní výsledky vyhodnotili a zveřejnili ve třech monografických svazcích: Svazek I *Českomoravská vrchovina – Polom, Žákova hora*. T. Vrška, L. Hort, D. Adam, P. Odehnalová, D. Horal. Academia Praha, 2002. 213 str. + 24 celostránkových barevných příloh a dva velkoformátové plány v záložce. Svazek II *Lužní lesy – Cahnov–Soutok, Ranšpurk*. T. Vrška, D. Adam, L. Hort, P. Odehnalová, D. Horal, K. Král I. Academia Praha, 2006, 214 s. + 3 volně přiložené velkoformátové mapy.

Vydání třetího svazku je příležitostí k připomenutí celého tvůrčího počínu. Časově neohraničeným záměrem výzkumného týmu

je vyšetřovat zhruba v desetiletých odstupech stav ekosystému pralesovitých rezervací. Je to jednak 13 objektů, které poprvé exaktně popsal Eduard Průša v letech 1970–1985, jednak sedm dalších, kterými autoři vyplnili síť zbytků přírodního lesa, a na nich uskutečnili prvotní analýzu. Jedině dlouhotrvající soustavný výzkum může osvětlit plnou hloubku procesů, které probíhají v nejsložitějším přírodním ekosystému, jakým je les.

Jednotlivé svazky zachovávají stejnou stavbu, což ulehčuje orientaci při případném srovnávacím studiu. Předně je popsána historie objektu včetně možného ovlivnění člověkem v minulosti. Podstatnou část tvoří exaktní údaje o abiotickém a půdním prostředí, nedřevinné přízemní synuzii a dřevinných patrech každého objektu, které jsou vždy vztaženy k mapovaným lesním typům a k ploše celé rezervace. Jsou měřeny parametry stromů nad 10 cm registrační hranicí tloušťky ve výšce 1,3 m nad zemí a hodnoty přirozeného zmlazení. Geodetické zaměření stromů včetně zlamaných, vyvrácených a padlých umožňuje zvláště důkladný rozbor dřevinné složky. Na transektech je podrobně analyzována struktura porostu a na celé rozloze rezervace mapována textura lesa podle vývojových stadií a jejich fází. Z porovnání dvou, někde i více stavů se odvozuje vývojový trend a naznačuje, jaké procesy určují dynamiku přirozených lesů.

V zásadě se dodržuje Průšův metodický postup. Vlastní technika sběru dat, jejich vyhodnocení a vizualizace výsledků je inovována s použitím moderních informačních technologií. Pochopitelně se přihlíží k pří-

padným zvláštnostem objektu daným rozsahem, hloubkou, časovou řadou šetření aj.

Každý svazek je zaměřen na vymezený rozsah přírodních podmínek. V prvním svazku je to jedlovo-bukový lesní vegetační stupeň (lvs) Českomoravské vrchoviny, ve druhém poříční luhy a ve třetím hercynský horský les v rozpětí jedlovo-bukového až bukovo-smrkového lvs.

Obsah svazků je natolik přísně vědecký, že by měl přispět ke sblížení stanovisek odborně fundovaných ochránců přírody s výkonnými lesníky – manažery procesů v lese. Vysokou dokumentární hodnotou dat a jejich fundovanou interpretací podávají monografie výpověď o vysoké úrovni českého výzkumu přírodních lesů. Souběžný dvousloupcový český a anglický text otevírá knize cestu k zahraničním uživatelům. Studenti a vědečtí pracovníci v lesnictví, přírodních vědách a prakticky činní specialisté v ochraně přírody a lesnictví budou jistě se zájmem očekávat další svazek zamýšleného souboru.

Prvé dva díly jsou k dispozici zřejmě již jen v knihovnách, nedávno vydaný třetí díl je k dostání v knihkupectvích nebo přímo v Nakladatelství Academia za příznivou cenu 395 Kč.

VRŠKA T., ŠAMONIL P., UNAR P., HORT L., ADAM D., KRÁL K., JANÍK D.: Dynamika vývoje pralesovitých rezervací v České republice III – Přirozené lesy Šumavy a Českého lesa. Vydání první. Academia. Praha 2012. 240 s. ISBN 978-80-200-1907-3. Cena 395 Kč.

Vladimír Tesař

Péče o lesní ekosystémy v chráněných územích ČR

V závěru roku 2012 vydalo Ministerstvo životního prostředí obsáhlou publikaci autorů Stanislava Vacka, Petra Mouchy a dvaceti dalších spolupracovníků. Je určena pracovníkům v ochraně přírody, školám i široké veřejnosti. Má 896 stran, 526 obrázků, 213 tabulek a dvě přílohy.

Publikace je rozdělena do 25 kapitol, z toho prvních dvanáct kapitol se zaměřuje na formy, zásady a cíle péče o les ve zvláště chráněných územích (ZCHÚ), kapitoly 13–17 se zabývají lesy v národních parcích a chráněných krajinných oblastech, v soustavě Natura 2000, maloplošných zvláště chráněných územích, přírodních parcích a lesy jako významnými krajinnými prvky. Kapitola 18 se zaměřuje na území ponechaná samovolnému vývoji a kapitola 19 uvádí ukázky plánů péče ve zvláště chráněných územích. V kapitole 25 (příloha) jsou uvedeny stanovištní a pěstební charakteristiky souborů lesních typů a vegetační charakteristika lesů v ZCHÚ ČR.

Dílo je zaměřeno na způsoby péče o lesní ekosystémy v ZCHÚ, které vedou využitím zásad přírodě blízkého hospodaření v lesích ke klimaxovým ekosystémům, jež jsou základem přírodních, přírodě blízkých lesů, kdy výběr bude ponechán samovolnému vývoji. Kritéria pro proces ponechání lesů samovolnému vývoji nejsou zatím jednoznačně stanovena.

Publikace, která patří k základním příručkám pro ochranářskou praxi v péči o les, je teoreticky propracovaným dílem s mezinárodním přesahem, založeným na poznatcích lesnických věd. Pro lesníky v ochraně přírody by měla být povinnou četbou.

VACEK S., MOUCHA P. a kol.: Péče o lesní ekosystémy v chráněných územích ČR. Vydání první. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2012. 895 s. ISBN 978-80-7212-588-3.

Vladimír Švihla

